

ДО ПИТАННЯ ПРО ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕРВІТСЬКОГО ДІАЛЕКТУ МОВИ РОМІВ УКРАЇНИ

Питання збереження мов, мовного розмаїття надзвичайно актуальне з огляду на відомі припущення лінгвістів про можливість зникнення половини існуючих на планеті живих мов і діалектів вже до кінця XXI століття. Серед 47 тисяч ромів, етнічні групи *сервів* і *ловарів* найбільш поширені в Україні і перебувають у стані соціальної, економічної соціалізації, яка у свою чергу сприяє мовній асиміляції.

Як стверджують окремі дослідники, до України *серви* прийшли з території Сербії через Польщу, а *ловари* із Румунії. *Серви* по-народньому часто називають себе сербами. Великий юридичний словник онлайн подає визначення слова **серви** як: „(від лат. *servus*-раб) – у середньовічній Західній Європі категорія феодално-залежних селян, найбільше обмежених у правах: при переході із одної сеньйорії до другої, відчуженні земель, успадкуванні майна, свободі шлюбу та інше (сплачували особливі побори). До XVI ст. збереглись лише пережитки серважу”. [4] Можливо це визначення і проливає світло на походження назви (самоназви) “*серви*”.

Проте з історії також відомо, що у 1233 році був створений орден для прославлення Пресвятої Діви Марії аскетичними подвигами (*Ordo servorum beatae Mariae virginis*). Його члени називались сервіти, тобто слуги. Монастирі сервітів були поширені в Італії, Польщі, Угорщині і Франції. У 1239 році орден прийняв статут Августина і у 1255 році був затверджений папою Олександром IV. Орден був досить бідним і папа Мартин V надав йому привілеї бідняцького ордену. Орден проіснував близько чотирьох століть.

Ловарі (*ловаря*) – етнічна група сформувалась на території Австро-Угорщини. Їхній діалект близький до келдерарського, проте, крім румунських запозичень, можна прослідкувати і значний вплив угорської мови. Уже в середині XIX століття *ловарі* в переважній більшості були міським населенням. [3]. Зафіксована у розмовнику П. Череповського сучасна лексика вказує також на значні запозичення із російської мови, зокрема:

Июль	–	Июлюши	прививки	–	прививки
Август	–	Августуши	минута	–	минута
Сентябрь	–	Сентяберуши	фамилия	–	фамилия
Октябрь	–	Октяберуши	кино	–	кино
Ноябрь	–	Нояберуши	школа	–	школа
Декабрь	–	Декаберуши	улица	–	улица [3]

Укладений у 2007 році при кафедрі перекладу і лінгвокраїнознавства факультету лінгвістики Білоцерківського національного аграрного університету О. Данілкиним короткий українсько-циганський словник (сервітський діалект) є важливим кроком як для фіксування сучасного стану лексики етнічної групи *сервів*, так і для вивчення мови.

Словник містить лексику сучасного періоду осіслості циган, яка відмінна від лексики (кочової) вивченої і опублікованої професором О.П. Баранніковим у 30-х роках минулого століття. Обидва словники зафіксували характерні етнокультурні матриці свого періоду. Лексикографічна [1] робота дає цікавий матеріал для виявлення запозичень із слов'янських мов: польської, української, російської, а також з романських мов: румунської, молдавської.

Для розкриття лексичних особливостей мови *сервів* ми здійснили порівняння найуживаніших слів двох ромських діалектів сервітського і ловарського.

Контрастивний аналіз на (горизонтальному) [5] рівні лексики і граматики двох діалектів: сервітського і ловарського надає кращі можливості відображення особливостей сервітського діалекту.

Порівняльний аналіз лексичного складу двох ромських діалектів (сервітського і ловарського) вказує на істотні відмінності у високочастотній лексиці (розмовно-просторічна), [5] як: назви частин тіла людини, особові займенники, тощо, наприклад:

	Сервітський	Ловарський
обличчя	– <i>муй</i>	<i>якіа</i>
очі	– <i>якха</i>	<i>піке</i>
ніс	– <i>накх</i>	<i>муй</i>
вухо	– <i>канро</i>	<i>кан</i>

Для присвійних займенників характерне чередування голосних: (і-у) мій, моя, моє – *міро мірі міре* (сервітський) і – *муро, мури, мурой, муре* (ловарський).

Особові займенники також мають ознаки чередування приголосних:

	Сервітський	Ловарський
він	<i>йов</i>	<i>вов</i>
вона	<i>йой</i>	<i>вой</i>
вони	<i>йон,</i>	<i>йоне воне</i>

Фонетичні відмінності вказують, на нашу думку, на більшу близькість сервітського діалекту до слов'янських мов. Ловарський діалект зберігає характерне для хінді поєднання приголосних (*пх, ньж*):

	Сервітський	Ловарський
п'ять	<i>панч</i>	<i>паньж</i>
сестра	<i>пиен</i>	<i>пхен</i>

Лексичні запозичення з російської (та української) мають характерні для обох діалектів закінчення –*о, –е: бізнесмено, актьоро, фермеро, політико, архітекторе, художніке, секретаре*. Закінчення –*о* більш поширене у сервітському діалекті, закінчення –*е* у ловарському. Закінчення –*е* є характерним для румунської та молдавської мов, що можливо пояснюється їх (ромів-ловарів) тривалим проживанням серед цих народів до приходу в Україну.

Окремі запозичення з української наприклад: ресторан – *кірчіма* – лов. (укр. – корчма), лікарня – *шпита* – лов. (укр. – шпиталь), не мають характерних закінчень, що вказує на вищу ступінь асиміляції подібної лексики у мові. Досить імовірно, що ці слова були запозичені під час проживання ромів серед українського сільського населення.

Вплив української мови на циганську виявляється у м'якості вимови іменників і прикметників, словотворенні слів на основі циганської граматики. Зокрема у сервітському діалекті закінчення прикметників мають видозмінену слов'янську форму. Наприклад до корінної частини слова додається закінчення наступного типу –*но, –коско, –коске, –коскі*. Подібні закінчення були також присутні і в давньоукраїнській мові у XVI-XVII століттях. [6]

ГраMATика зазначених вище діалектів також має відмінності. Для прикладу візьмемо дві фрази:

Ми замовляли столик на двох. Звучатиме:
по-ловарськи – *Амэ ашыдам мэсая пэ дуї жэнэ.*
по-сервітськи – *Аме ашундьом пе дуї.*

Конкретизація виражена іменником *жене* (особи) у сервітському діалекті відсутня.

Сьогодні ми ідемо в кіно.

по-ловарськи – *Адъос аме жяс андо кіно*.

по-сервітськи – *Аме адъос джаса андо кіно*.

Для сервітського діалекту характерне ширше використання прямого порядку слів у реченні.

Повільний процес економічної інтеграції ромів в українське суспільство, на нашу думку, супроводжується прискореними численними лексичними запозиченнями з української та російської мов. При цьому українська та російська мови виступають також у ролі мов посередників у ланцюгу запозичень: англійська – українська (російська) – ромська: *супармаркета, програмісто, компютера, ліфто, кафе, коктейльо, відеокамера, бензіно, транспорто, телевізоро*.

Проведений співставний лексичний аналіз демонструє, що відносний відсоток відмінностей у складі високочастотної лексики обох діалектів не перевищує позначки 20. Мають місце граматичні відмінності, добре помітні на синтаксичному рівні. Дисперсне розселення ромів [2] в Україні сприяє окремішньому розвитку і закріпленню діалектів, їх відмінностей у лексиці і граматиці. Не зважаючи на вказані мовні відмінності, у практичному спілкуванні роми обох етнічних груп зазвичай добре розуміють одні одних.

Джерела та література:

1. *Данілкин О.В.* Короткий українсько-циганський словник (сервітський діалект). – 2007. – готується до видання у вид-ві «Емма».
2. *Зіневич Н.О.* Цигани в Україні: формування етносу і сучасний стан // Український історичний журнал. – 2001. – № 1.
3. *Череповский П.* Романо ворбитори (Руссо-цыганский разговорник). – 2006 (готується до друку Держкомітетом у справах національностей і релігій України).
4. Великий юридичний словник онлайн: <http://law-enc.net/word>
5. *Куконіна Н.А.* Зіставлення словника перекладу із словником оригіналу як перекладознавча проблема: Автореф. дис. канд. філол. наук 10.02.16 / Київськ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка – К., 2002. – 18 с.
6. *Данілкин О.В.* До питання розвитку сучасної ромської мови в Україні // Міжрегіональна науково-практична конференція «Європейська Освіта 21 століття – 2–3 червня 2006». – Біла Церква.

Семілетко В'ячеслав. До питання про лексичні особливості сервітського діалекту мови ромів України

У статті з метою виявлення лексичних особливостей мови сервів проведено аналіз найбільш вживаних слів сервітського і ловарського діалектів романі, а також лексичних запозичень зі слов'янських мов.

Семілетко Вячеслав. К вопросу о лексических особенностях сервитского диалекта языка ромов Украины

В статье с целью выявления лексических особенностей языка сервов проведен анализ наиболее употребляемых слов сервитского и ловарского диалектов романи и лексических заимствований из славянских языков.

Semiletko Vyacheslav. On the issue of lexical characteristic features of Ukrainian Roma serv dialect

For the exposure of lexical features of serv language the article gives analysis of the most commonly used words of Roma serv and lovar dialect and lexical borrowings from Slavonic languages.